ARVEN

Nr 41
1/1994
14. årgang
ISSN 0800-2347

MELDINGSBLAD FOR SANNIDAL HISTORIELAG

Den gangen karene gjorde «elvenikken»

OM DALSFOSSDAMMEN OG TØMMERFLØTINGA

En fredag i lokalhistorietimene kom 83 år gamle **Olaf Øverland** og besøkte oss på skolen. Han fortalte oss en hel del om Dalsfossdammen og tømmerfløtinga, som vi tappert prøvde å notere det viktigste av.

Olaf ble født på Øverland i 1911. Dalsfossdammen var hans nærmeste nabo, og han fortalte at han fikk et spesielt forhold til den. Olaf hadde fem søsken, og de gikk alle på skole i Farsjø. Faren og bestefaren til Olaf var begge

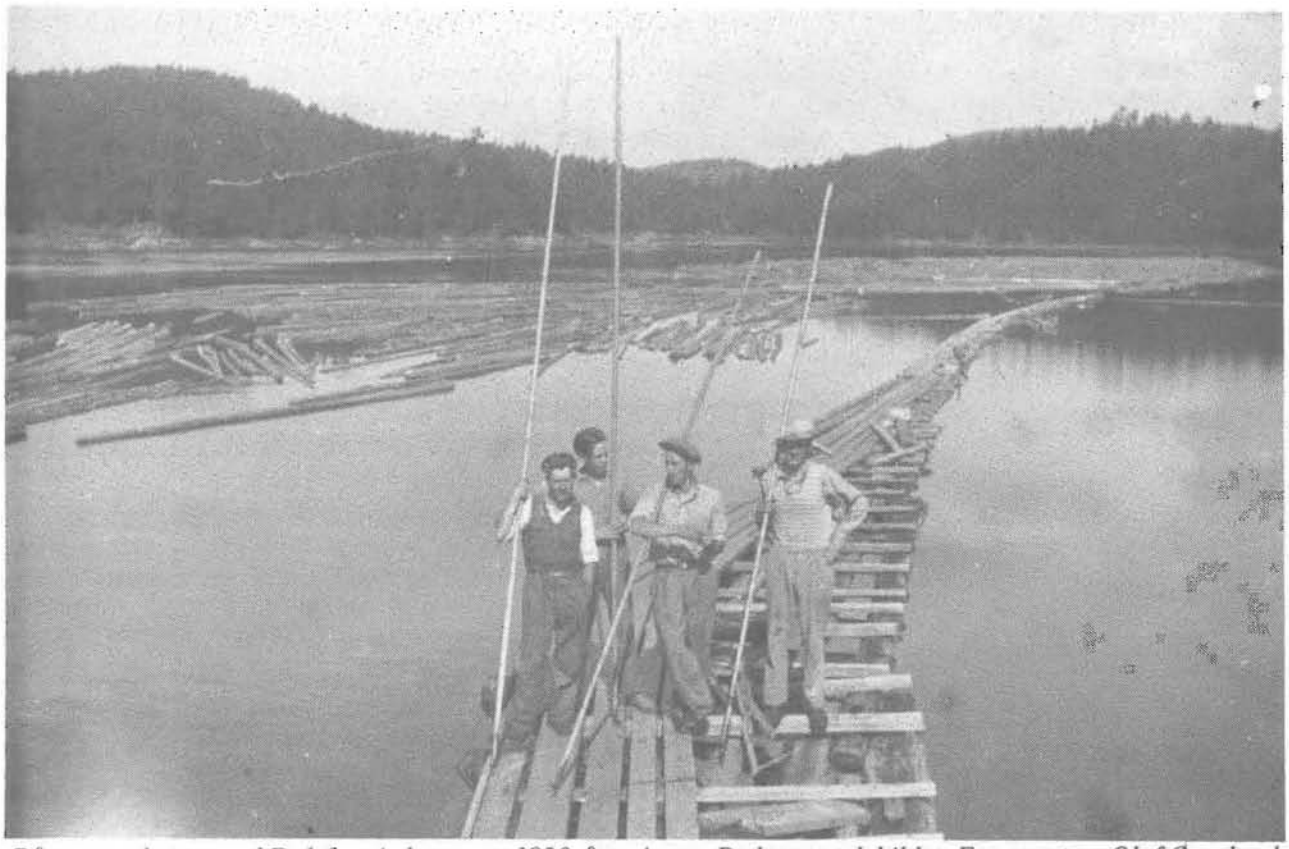

På en av tekstene ved Dalsfoss i slutten av 1920-åra. Aasm. Pedersen tok bildet. Fra venstre: Olaf Øverland, Henrik Karlberg, Trygve Øverland og Hans Brendtøy.

gråsteinsmurere, og de var med på å mure opp Dalsfossdammen 1900 - 1902.

Vi ville gjerne vite hvordan dammen var bygd.

- Det var jo ikke mange tekniske hjelpemidler på den tida, så det blei mest manuelt arbeid. Men to viktige ting var oppfunnet, nemlig dynamitten og sementen. Til den høye og tykke muren skulle det mengder med stein til. Man kunne ikke bruke hva som helst av gråstein til dette, men fast fjell av god kvalitet. Steinen blei henta fra et høyt fjell ovenfor Langemo. Dette fjellet kalles «Steinbråtet» den dag i dag. Steinen ble hogget til for hånd. Til dette arbeidet blei det brukt noe som hette «sett» og «pigg», og hver murer hadde sin faste «oppslager», som det hette. Vi må heller ikke glemme at Dalsfoss-dammen er en såkalt nåledam, sannsynligvis en av de siste gjenværende nåledammer i Norge.

- Hva er en nåledam?

- Nålene er egentlig stokker som blei satt ned én for én, tett i tett. Dessuten blei det tetta med torv, noe som var et møysommelig arbeid. Nålene kunne trekkes for å åpne dammen når det var flom. Ellers brukte man luker for å åpne dammen. Etter en flom kunne det ta et par dager å tette hele dammen igjen.

- Hvorfor ble Dalsfossdammen bygd?

- Det var for å få bedre tømmerfløtnings-forhold. Før oppdemningen gikk tømmeret antagelig direkte i fossen. Det blei bygd en tømmerrenne 200-300 meter lang som var i bruk til etter siste krig. Denne var det store vedlikeholdsutgifter på, særlig om våren, fordi den «jesna» som vi sa. D.v.s. at den sprakk opp.I slutten av 1940-årene blei det laga en tunnel på østsida av dammen, og det blei støpt ei renne i tunnelen. Denne virket svært effektivt så lenge fløtningen eksisterte.

I 1906 begynte man å bygge kraftstasjonen på Dalsfoss, men det er en annen historie.

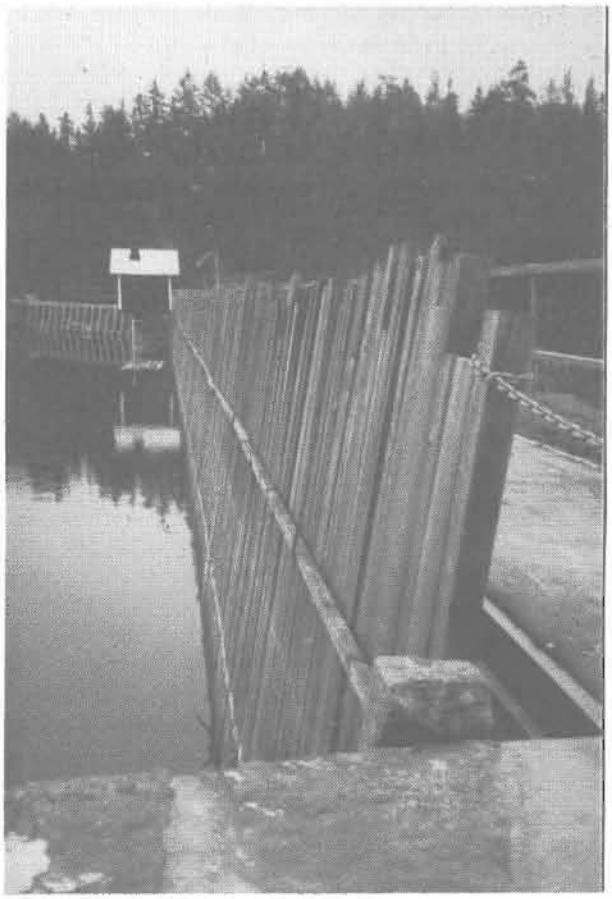

Nåledammen, høsten 1993

INTERVJUER I NÆRMILJØET

Også i dette skoleåret har en gruppe elever i 9. klasse ved Sannidal ungdomsskole hatt 2 timer valgfag i lokalhistorie i uka.

I dette nummer av Arven presenterer vi tre intervjuer som disse elevene har foretatt med eldre folk i vårt nærmiljø: Olaf Øverland, Ingeborg og Lars Skarvang og Fridtjof Thorbjørnsen.

Temaene som belyses, er høyst forskjellige, men like interessante, hver på sine vis.

Vi takker intervjuobjektene for velvillig assistanse!

Elevene i lokalhistoriegruppa er disse:

Nils Kristian Bakken, Mariann Eie, Anne Cecilie Farsjø, Roy Terje Hokholdt, Merete Lien, Lisbeth H. Skarvang, Thomas Sørdalen, Camilla S. Westerås.

Olaf Øverland i yngre dager, 1945

Olaf Øverland var ansatt i fløtningen på Dalsfoss i 1930-åra fram til 1944 da han satte i gang å drive butikk på Merkebekk. Men butikken var ikke nok å leve av, så han tok jobb i fløtningen igjen seinere.

- Hvor mange var dere som fløtet?

- Fløterlaget ved Dalsfossdammen bestod av seks mann, men de siste åra var vi bare fire. Dette laget hadde strekningen fra Kurdølsbukt til øvre enden av Svenumvannet (Auren) å jobbe på. Lønna var 4 kroner om dagen, uansett hvor mange timer vi jobba.

- Hvordan foregikk fløtningen?

- Fløtningen foregikk i perioden mai - oktober, men helst om våren. Etter at fløtningen hadde kommet i gang, sto fløterne på både dag og natt til tømmeret kom dit det skulle. Men det hendte nok ofte at de slapp opp for vann slik at en del tømmer ble liggende sommeren over til høstflommen kom. Det var også bestemt ved lov at dam-

Inngangen til tømmerrenna i fjellet. Fotografert høsten 1993

mene måtte tappes ned til vanlig nivå pr. 31. mai, og da måtte fløtningen stoppe. Framdriften av tømmeret var kun strøm og vind. Når det var gode vindforhold, kom det ofte store mengder på kort tid, ofte 2 - 3 sopper av gangen, med ca. 500 kbm i hver, så da gjaldt det å holde unna på Dalsfoss. Soppene blei løsna ved Merkebekk, og det hendte at tømmeret lå pressa sammen helt opp til Vrangfoss, 200-300 meter ovenfor Dalsfoss. Det mest ideelle været var nordavind. Hvis det var sønnavær i flere dager, klarte vi ikke å få stokkene ned, og det var bare å vente på bedre vær.

For å holde styr på tømmeret blei det laga en mengde tekster. Dette var ca. 100 meter lange og solide flytebruer, som blei plassert foran store bukter og der elva var brei.

- Var det et slitsomt arbeid?

- Nei, det var et relativt lett arbeid i forhold til skogsarbeid, o.l. De fleste hadde forresten gårds- og skogsarbeid ved siden av fløtningen, som jo var et sesongarbeid. Fløtningen var et greit og trivelig arbeid, og de fleste holdt på med det i mange år.

- Hva slags redskap brukte dere?

- Det eneste redskap vi hadde, var båtshaken, som var helt uunnværlig. Den måtte vi også ha i alle prammer når vi var ute på elva. Det som var meget viktig, var å ha et godt båtshakeskaft, og det var ikke så lett å finne. Her telte små detaljer veldig mye. Skaftet måtte være lett, elastisk og bøyelig. Når skaftet, eller «staken» som vi kalte den, var perfekt, skulle man kunne gjøre den såkalte «elvenikken» med den, dvs. hogge tak i stokken med bare en liten armbevegelse. Thomas Breivik sa en gang at en båtshakestake skulle være lik en orm, tykkere på midten og tynn i begge ender, og han forsto seg på slike ting. Vi for vår del legger til at den siste stokken ble fløtet i 1972.

Nå i 1990-åra er det planen å ta vekk den østre delen av nåledammen på Dalsfoss. Det skal skytes vekk fjell så det blir bedre passasje for vannet, og det skal bygges ny vei opp fra Dal. Vi henstiller til de rette myndigheter at dette blir gjort så skånsomt som mulig, og at ikke alt det gamle blir ødelagt.

Anne Cecilie, Camilla, Mariann.

Fra red. i «Arven»

Olaf Øverland har skrevet egne artikler om både Dalsfoss og fløtningen, som forteller enda mer enn det vi fikk plass til i dette intervjuet. Dette skal vi komme tilbake til.

Vi er selvsagt også interessert i bilder og historier fra andre av våre lesere angående fløtningen.

Man ville undersøke hva slags luft det var hvor man kunne sende folk som Rinde til Stortinget!

Del 2

Peder Eilertsen Rinde

- en ualminnelig tiltaksrik og omstridt sannidøl

Peder Rinde (1844-1937) skrev sine livserindringer i 1929. Dette er uhyre interessante glimt fra et uvanlig virksomt liv, som vi med glede trykker utdrag fra i «Arven». Første del stod i nr. 40, og da handlet det om slekta og skolegangen til Peder Rinde. Del 2 dreier seg mest om Stortings- og herredstyrevalg i Sannidal, samt omstendighetene omkring valget av Rinde til ordfører i Sannidal. Vi har tillatt oss en forsiktig modernisering av språket.

Jeg ble jo tidlig interessert i politikk. Min far holdt «Dagbladet» og Vinjes «Dølen», så jeg fikk inn passelig surstoff og lærte tidlig «målet» som jeg kanskje senere skal fortelle noget om.

Jeg så i avisene at man skrev om en mann som het Søren Jaabæk. Han utgav en avis, «Folketidende», som jeg måtte se. Jeg bestilte straks 40 eksemplarer og fikk fire gratis, som jeg da alle sendte rundt i bygden. De fleste betalte sine to kroner året, men den tids politikk skal jeg senere omtale. Da jeg var i tyveårene, var jeg på amtets landbruksskole på Mela ved Skien, en stor gård som eides av en privatmann. Det gjaldt å utnytte elevenes arbeidskraft best mulig. Men vi hadde jo 80 kr. hver i årslønn, så vi fikk nok finne oss i å arbeide. Vi var 8 elever, og kurset var to år. Læreren hadde 57 øre for hver av oss til kosthold. De fleste var av amtets mer velstående familier, men det kom ikke en klagelyd over noen ting ved skolen. Da jeg var ferdig på skolen, ble jeg soldat, så jeg fikk se og lære forberedelsen til en god fedrelandsforsvarer.

Jeg kom så hjem til Rinde og ble som før sagt en ivrig avisleser og holdt selv aviser. Jeg kom straks med i litt av hvert. Jeg tror jeg var formann i skatteligningen før jeg var myndig, og ledet bygdenes politiske valg. Sannidal og Skåtøy hørte sammen, og valget på valgmenn foregikk i hovedkirken, Sannidal. Foregående valg var det valgt to besteborgere. Jeg var ikke stemmeberettiget, så jeg kunne agitere nokså fritt. Jeg holdt et møte på Holtane i Sannidal og et på Stabbestad i Skåtøy før valget. Vi har visst et gammelt ord om at den enøiede leder den blinde, eller kanskje det er omvendt.

Peder Rindes foreldre, Eilert Olsen Rinde og Johanne f. Svenum

Jeg ville man skulle velge bønder, og på valgdagen ved Sannidal kirke seiret vi med glans. Ved dette valg fikk disse to bygder sin politiske dåp, som det ikke har lykkes å rokke. Valget vakte selvsagt oppsikt. En Kragerøgrosserer som eide gård i Sannidal, møtte opp ved kirken, og utfallet ble diskutert, og man skulle finne grunnen. Jeg fikk jo skylden - man fortalte efter grossereren: «har den unge mann gjort det, så er det f. p. godt gjort.» Jeg fulgte valgmennene til Skien for å se om alt gikk etter programmet; far var forresten en av valgmennene.

Om vinteren før valget var det første bondevennmøte i Skien. Klokker Øvrum i Gjerpen var ordstyrer og hadde særdeles gode gaver på stolen. Jeg erindrer en uttalelse av ham, ikke nettopp på møtet: «han hadde aldri kjent menneskefrykt.» Han hadde som sagt lett for å tale. Han ble valgt til tingmann, men bare ett valg.

Det var dengang meget tale om utvi-

delse av stemmeretten, og Øvrum regnet ut at hvis alle arbeidere kom med, ble bøndene i mindretall. Telemark er et av de radikaleste valgdistrikter i landet. Til takk for Øvrums interesse for bøndene ble han som sagt kastet ved neste valg, for senere ikke å komme på tale.

Ved nevnte bondevennmøte opptrådte en ung sakfører Arktander særdeles rødglødende. Han har senere vært i flere fremtredende stillinger i Amerika. Klokker Olav Sandland og Jørund Telnes opptrådte ivrig på møtet. Jeg åpnet ikke munnen på møtet, men snakket meget med folk. Jeg kom ellers inn i litt av hvert. Jeg var god venn av lensmannen som bodde i Kil, men var lensmann i begge bygder. Han var medlem av en matrikkelkommisjon for Nedenes og var fraværende i flere måneder. Imidlertid fikk han meg konstituert som lensmann på hans ansvar. Jeg hadde ikke spor av rede på noen ting av hans forretninger. Jeg måtte arrestere folk, holde eksekusjoner o.l. Jeg hadde et gammelt stevnevitne med meg. Han gikk med håndjerna under jakken, men jeg snakket pent med synderen, så det ble unødvendig å bruke dem. Så preket jeg litt for dommeren når saken kom så langt, og så kalte man meg forbrytervennlig.

Verst var det å holde eksekusjoner. Jeg skrev opp alt i huset, og det rakk enda ikke til. Mor og barna tuta, men jeg trøstet dem med at jeg skulle gjøre alt for at det ikke skulle bli solgt. Nei, lensmann ville jeg ikke være.

Lensmannen var tillike kasserer i sparebanken, det vil si det var ham som styrte hele banken. Jeg hadde aldri sett en veksel, så det var en kyndig bankmann. Men det gikk; folk var snille, og jeg var jo ikke politiker, bare et ubeskrevet blad. Jeg fikk annet å finne på senere i livet da jeg kom inn på det politiske kutorv.

Omsider ble jeg 25 år, ble myndig og kunne være med i politikken. Man kunne ikke bli stemmeberettiget uten man eide matrikulert jord på landet eller hus i byen, om aldri så liten jordflekk. Jeg fikk jo flere oppfordringer av mine jevnaldrende og hadde selv god lyst. Jeg kjøpte et lite hus i Kil for 300 daler, skyldsatte grunnen for en skilling i skyld, og da kunne jeg bli fullgyldig statsborger.

Den 21. august 1871 var det høstting på Bergland. Jeg fikk skjøte på huset, tinglest skyldsetningsforretningen, avla ed til konstitusjonen, som det het, valgtes til medlem av formannskapet og senere som ordfører for Sannidal og Skåtøy, alt på samme dag.

Det var bare formennene som valgte ordføreren dengang. Senere er lovene forandret slik at ordføreren velges av det samlede herredstyre. Jeg kjørte hjem med en bonde fra Sannidal, så jeg kom ikke hjem før 11 - 12 om natten. Jeg måtte bort i hyllen og få fatt på formannskapsloven og se hva det var en ordfører hadde for plikter. Det var første gang jeg leste den. Jeg hadde gått på en skole i 9 - 10 år, 40 uker i året, hver dag, men hadde ikke hørt et ord om bygden eller landet. Det hadde kanskje vært viktigere at almuen fikk kjennskap og forståelse av sin gjerning og omgivelser. Så leste vi som

Peder Rinde (til høyre) som rekrutt på Gråtenmoen

sagt Pontoppidan, som burde ha vært veiledning for lærere og ikke puggebok for barn.

Nu ja, jeg var blitt ordfører uten å ha lært et ord til støtte og veiledning gjennom min skolegang. Det var da ved et møisommelig selvstudium og lære av livet jeg klarte meg.

Valget til herredstyre før mitt valg gikk ganske gemyttlig for seg. Endel besteborgere møtte på tinget, så spiste de middag hos lensmannen sammen med øvrigheten. Når det var vel overstått, gikk man ut i tingstuen og valgte bygdestyre med en 4 - 5 stemmer. Det ble litt mer luft i luka efterhvert da jeg kom med. Ved naturel, oppdragelse og gjennem Jaabæks avis hadde jeg fått en sparsommelig oppfatning av vårt styr og stell i det offentlige i stat og kommune - det var jo andres penger vi ruttet med. Våre embetsmenn og offentlig lønnede tjenestemenn betraktet jeg som folkets tjenere, ikke herrer. Med denne min oppfatning kunne det ikke unngåes at det ble sammenstøt, nemlig med fogd og prest.

Presten satte meg i kirkens bann; før han gikk i kirken en søndag, kalte han meg opp på værelset i kirkestuen, og i medhjelpernes nærvær overhøvlet han meg efter den katolske kirkes regler.

Heimevernet i mai-dagene 1945

HV-leiren på Måbuholta i Kroken i tiden 7/5-16/5-45

Vi fortsetter her med å gjengi fra den avisen som kom ut i de dagene HV-leiren var på Måbuholta. Redaktør av avisen «Dag Gry» var Paul Bentsen. Avtrykkene har vi fått låne av Håkon Brødsjø. Første del sto i «Arven» nr. 38, nr. 2 i 39 og nr. 3 i nr. 40.

DAG GRY

Nr. 4 **Måbuholta søndag13. mai 1945**

Redigert når de andre
kosa seg ved radioen eller
på perm. Ansvarsløs redaktør

pb.

Gårdagens store begivenhet var sjølsagt turen til Kragerø. Da ordren kom på formiddagen om at alle mann skulle til Kragerø og demonstrere, så var det som om alle fikk seg en hagleladning i fua. På flere steder ble det øvet iherdig på holdt og front, fremad marsj og på stedet hvil. Bytt om bein og venstre, høyre og begge kne opp på en gang bøy. Det ble barbert og skalpert, ja sannelig var det en som var så snobbete at han vaska beina.

Med sykkel, sauekjøring i lem og med fly, sies det, også var Neslandsvatn stasjon straks etter middag inntatt. Saltfisken til middag hadde gjort sin virkning. Det ble konsumert selters fra jernbanestasjonens depot i store mengder. En del av karene drev og samlet sniler til smøring av samtlige vognaksler på toget for å komme fort til den store staden Kragerø. Nils, to bla Eilef og undertegnede kjørte føre for å varsku folk etter veien om at de måtte holde seg unna skinnegangen i dag så forsinkelser med overkjøringer og denslags ikke skulle forsinke toget.

Toget stoppet på Kalstadbrua for å slippe av sin dyrebare last. Så begynte marsjen mot Kragerø. Med musikk i spissen inntok så denne samling av mer eller kanskje mindre barske soldater byen. Det var stas i Kragerø. Alle huser, både store og små, var tømt for folk. Alt som kunne krabbe og gå var i gatene. De skrek på hjemmefronten, fortalte dem hvilke helter de var, og jenter av alle aldre hoppa opp og ned i skoa av begeistring når disse krigens menn kom forbi. Jeg er enig med en rolig engelskmann at han trodde det ble mer farlig i Norge for dem med jenter, enn med tyskerne. Sjøl jeg som snart er halvt hundre, gift og har flere barn og lite hår, fikk putta bort til meg liljer og tulipaner. En kan nesten grue når en tenker på hvordan det kommer til å dure ivei når de engelske tommier kommer.

Inntagelsen av de store tyske brakker i Kragerø gikk knirkefritt, jubelen var stor og menneskemassen utenfor tett og begeistret. Det som vi så der skal ha kosta noe slikt som 12 millioner, og det er så rimelig når man vet om at grisehuset og doen her på Måbuholta tilsammen koster noe slikt som en 15 til 20 tusen kroner. Den største fornøyelsen i Kragerø var et besøk i menasjeriet, og det var visst ikke mange uten de var inne for å få seg en titt på den blanding av tusseladder og falne storheter som der hadde sin bopel for tida.

Her kommer et innlegg fra en som kaller seg Kroking:

Søndagsbetraktninger

Personlig har jeg aldri vært religiøs, men jeg har heller aldri hånt dem som er det. Er jeg et sted der det er religiøse mennesker, så prøver jeg alltid å la være å støte dem med å demonstrere når de leser, synger eller ber. Jeg tror de fleste gjør det, men enkelte har jo til sine tider noe lite vett i den retning. På den annen side fordrer jeg til gjengjeld at alle som er religiøse, enten det nå er for lengre eller kortere tid, skal vise toleranse igjen. De har ingen rett til å se sure ut eller forsvinne hvis det sies noe som de ikke liker, eller ikke stemmer med deres meninger. Det er etter min mening ingen grunn til å la være å være lystig i en leir med ungdom i disse tider, selv om det blant oss er religiøse kamerater.

Kroking.

Redaktøren vil ikke nekte opptagelse av noe stoff i bladet, men vil fraråde en diskusjon om dette emne. Det fører ingen vei.

Ja, så må vi videre igjen karer. Hjem kom vi i god behold, og etter en bedre aften og god kveldsrøyk, sov snart alle guttene og drømte smilende om alle de pene og heiende møer som stod langs gatene i Kragerø.

Så var da den store dag til ende, og nå vil jeg være litt grov med oss sjøl. La oss være enig om at det er ikke så mye å rope hurra for det som vi gjør i disse dagene. Det er ingen sak å rykke inn i barakker og leire når fienden på forhånd har kapitulert eller endog reist sin vei. Kampen er utkjempet av andre enn oss. De hurraene vi får, skal vi i stille stunder sende i tankenes verden til dem som istykkerrevet og sønderlemmet ligger igjen på slagmarkene og som flyter omkring livløse på det store hav. Jeg sier dette fordi vi har ofte så lett for å bli store og hovmodige. Hermed ingen underkjenning av det arbeidet som i det skjulte og med trussel om dødsstraff hengende over seg ble utført av mange, særlig drangedøler som slet med våpentransportene natterstid.

Takk og avskjed

Tre gutter fra Helle reiste hjem idag. De ba meg hilse dere alle og si hjertelig takk for samværet i disse

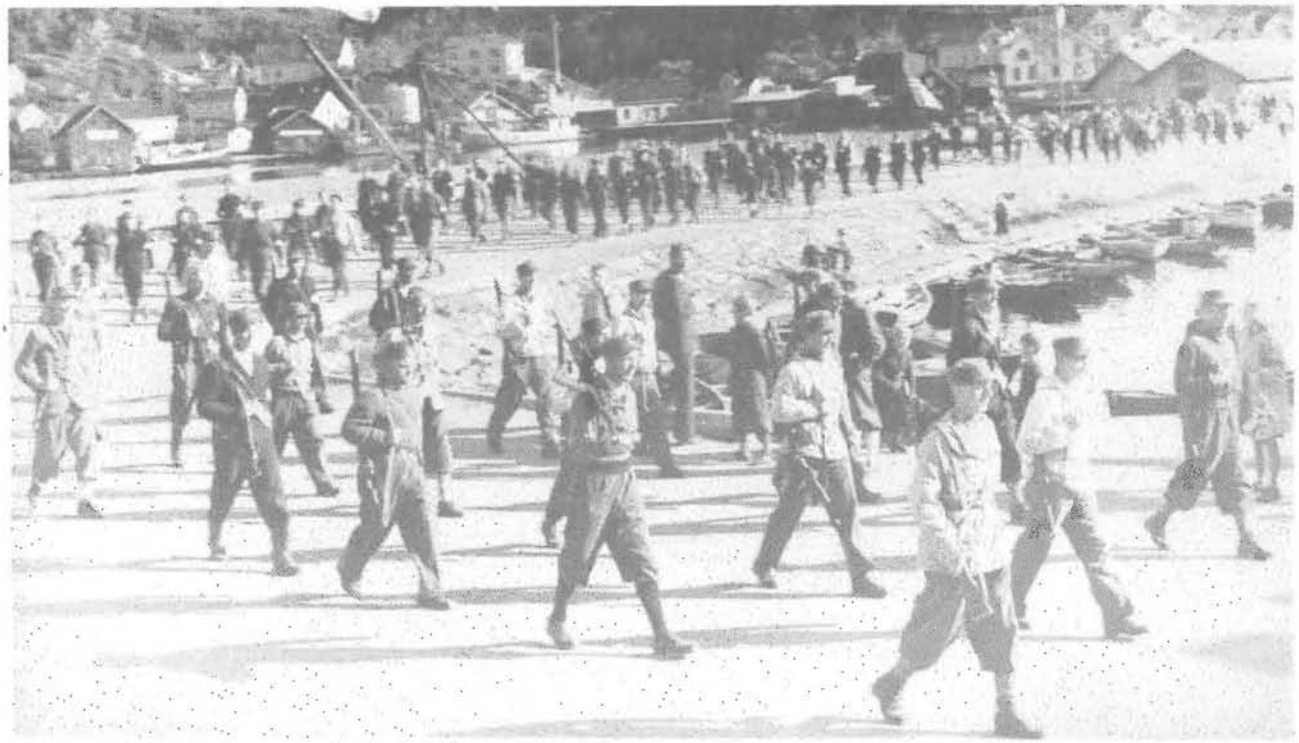

Her ser vi fra den oppmarsjen som ble arrangert i Kragerø 12. mai 1945. På bildet er det en tropp fra Kragerø som går forbi ved Blindtarmen.

dagene. De var slett ikke noe begeistret for å reise fordi ikke alle kunne slippe hjem på engang, men ordre er ordre, og så var vi tre mindre i flokken.

La meg forresten med det samme snakke litt om ordre og disiplin. Et disiplinert menneske behøver lite ordre. Det ordet disiplin er igrunnen både misbrukt og misforstått. Tyskland og nazismen er første klasses eksempler på misbruk av disiplin. Menneskene gjøres til kadaver av slikt. Men en viss orden er det jo nødt til å være der hvor mange samles, og bestemmelser kan ikke tas av 70 stykker. En kar som er flink til å holde disiplin, behøver vanligvis ikke stå og skrike ut ordre i det uendelige, og voksne folk behøver ikke så mane ordre. La oss være enige om at ut fra høyeste ledelse her hos oss går det ikke flere ordre enn nødvendig, og vi har ikke sett noe jåleri fra den kanten.

Det ble altså ingen dans i kveld for ungkarene og ingen dobbelvakter for oss gifte. Men musikk og sang ble det i lange baner. Han med trekkspellet er bror min, og han blide med mandolin som heter Beilegård, er også nesten det. Det vil si han vanker nesten støtt sammen med oss. Vi har han med i familien fordi han synger bass, og det gjør ingen av oss. Så ser dere han andre med mandolin. Han heter Kristensen, og jeg trur han engang var en bra turner, men da så han anderledes ut enn nå. Han driver fiskehandel og har så mangen en gang stått med sild og torsk under vesten og sagt til sultende medmennesker at han ikke eier fiskebeinet.

pb.

HYLDEST TIL NORGE

Ja, vi elsker dette landet, nu som aldrig før.
trodsigt stiger det av vandet, lever mens det dør.
Just fordi det valgte modigt, undergangens kår
skal det gro og grønnes frodig, frem i tusind år.

*

Våbenløs du kjempet Norge, stod endskjønt du falt.
Dine hjerters klippeborge, har holdt stand mod alt.
Vi der sad i dybe dale, både gred og lo,
ved din tausheds høie tale, klippefast og tro.

*

Snart går vårens morgenrøde, vinterens natt forbi.
Se, da blomstrer opp det øde, fossen springer fri.
Birjeløv og flagget vaier, over gjenløst gjord
og med smil og tårer neier, Danmark for sin bror.

Bring denne hilsen til Norge når tiden er inne
og jeg selv ikke kan. 8/9 1943.

KAJ MUNK

Denne hyllest til Norge fant Frithjof Thorbjørnsen en gang han ryddet i gamle papirer for E.-verket i Kragerø. Det var et stensilert ark som ble sendt illegalt til motstandsbevegelsen i Norge under 2. verdenskrig. Kaj Munk (1898-1944) var dansk dikter og prest og skrev mange skuespill. Under okkupasjonstiden følte han det som sin oppgave å vekke folket til kamp i dikt, prekener, artikler og skuespill. Til slutt lot tyskerne han myrde.

Red.

ÅRSBERETNING

for Sannidal Historielag 1993

Sannidal Historielag har bak seg et virksomt år med svært stor oppslutning om flere omfattende arrangement.

Dette styret ble valgt på årsmøtet 4. mars: formann Ragnar A. Grønåsen, nestformann Reidun Heldal, sekretær Signe Torsdal, kasserer Per Aabøe, styremedlem Lars J. Moe og formann i Bygdetunkomitéen Ole Wastøl.

På årsmøtet ble lagets nye sangbok tatt i bruk. Det er en hendig, liten "pocketbok" med 106 sanger i mange sjangre på 128 sider. Den er til salgs for 50 kroner. Ellers spilte Marits orkester, og formannen viste lysbilder fra Bygdetunet og ungdomsskolens Bygdetundag i 1992.

Sammen med Holtane Vel stod Sannidal Historielag for 17. mai-feiringen i bygda i 1993. Fire av styremedlemmene var med i 17. mai-komitéen, og formannen i Historielaget holdt talen for dagen på Bygdetunet. Uvanlig mange sluttet opp om arrangementene, og sjelden eller aldri har så mange mennesker vært inne på Bygdetunet på én gang som denne ettermiddagen.

Den 19. september var Sannidal Historielag og Sannidalsspeiderne hovedarrangører for Den europeiske kulturminnedagen i kirken og på Bygdetunet. Medarrangører var Kragerø og Skåtøy Historielag, Berg - Kragerø Museum og Kulturkontoret. Masse folk fikk bl.a. oppleve en flott natur- og kultursti, historisk foredrag i kirken og åpne hus på Bygdetunet. Til tider var det trengsel i husene der oppe!

Historielagets tradisjonelle høstmøte fant sted den 21. oktober der Amerikautvandringen, som fra Sannidal startet for 150 år siden, var hovedtema. Øyvind T. Gulliksen holdt lysbildeforedrag om norsk-amerikanske gravsteder i USA, og 92-årige Torkell A. Tande fortalte om de første sannidølene som utvandret til Amerika. Nærmere 150 mennesker var til stede i samfunnshuset denne kvelden.

Medlemstallet i Historielaget er nå 465, og kontingenten er 20 kr.

I 1993 ble det avholdt 9 styremøter der 50 saker ble behandlet.

Laget er med i det kommunale utvalget for dataregistrering av slekts- og lokalhistorie. Interessen for slektsgransking er stor, noe ikke minst alle henvendelsene til Reidun Heldal, som er Historielagets ansvarlige i slike saker, vitner om.

Historielaget har ved formannen vært representert på møter angående ny skiløype-trasé på Krokheia og aktiviteter i forbindelse med Bokåret 93. I en artikkelserie i lokalavisene om gammel Kragerø-litteratur skrev formannen tre artikler som omhandlet Sannidal.

Statens kartverk ønsker å revidere stedsnavnene på de topografiske kartene i kommunen, og noen av Historielagets medlemmer, Erling Moe og Håkon Fuglestvedt, har vært med på dette arbeidet. Når det gjelder stedsnavninnsamlingen i bygda, ble det i 1993 ikke avholdt noen møter om dette.

I det nye arkivrommet i Kil gjenstår fremdeles mye registreringsarbeid.

Laget gikk i 1993 til innkjøp av et stort lerret til Sannidal samfunnshus slik at det blir enklere å vise lysbilder der. Vaktmesteren ved ungdomsskolen sørget for et solid monteringsarbeid.

Meldingsbladet "Arven"

kom med sin 13. årgang i 1993. Redaksjonskomitéen bestod av Oddvar Tobiassen, Fridtjof Thorbjørnsen, Olav Arvid Wåsjø og Ragnar A. Grønåsen. Kasserer er Liv Grønåsen.

Nummer 38, 39 og 40 kom med 16 sider hver. De største artiklene var: Heimevernet i mai-dagene 1945 (1,2,3), Årsberetning for 1992, Intervjuer med Alfred Snøås og Kristiane Tveitereid, Sannidal menighet i krigsåra 1940-45 (2), Seeking a new home (5,6), Ingeborg og Peder Hansen Holt, Sannidal og 17. mai, Glimt fra Sannidal Bygdetun (23,24), Årsmøtet 1993, Peder Eilertsen Rindes livserindringer (1), 150 år siden de første sannidøler utvandret til Amerika, Foredrag i kirken og trengsel i husene på Bygdetunet, Innholdsoversikt nr. 30-39.

Vi har også trykket en mengde gamle, interessante fotografier.

Vi er veldig takknemlig for alle pengegavene som strømmer inn. Uten disse ville bladet ha stoppet!

Redaksjonskomitéen er interessert i å låne bilder fra tidligere tider, gjerne fra arbeids- og hverdagsliv. Alt er for så vidt av interesse, også fra vår nære fortid. Vi tar dessuten imot tips om emner å skrive om.

På Bygdetunet

var det tre store arrangement i 1993.

17. mai-feiringen samlet som før nevnt uvanlig mange mennesker. På Grautfesten 3. juli var Heglandshuset og Dobbedalstua åpne for omvisning.

Kulturminnedagsarrangementet 19. september foregikk i det alt vesentlige på Bygdetunet der det var åpne hus, og i kirken.

Ellers har det også vært flere interesserte, både grupper og enkeltpersoner, og sett på husene og samlingene.

Bygdetunkomitéen bestod i 1993 av følgende personer: formann Ole Wastøl, Åsmund Mostad, Lars Moen, Sigurd Eikehaug, Alf Bakken, Kjellfrid Enggrav og Kari Nyland.

Vask og vanlig vedlikehold er foretatt, og noen gjenstander er registrert i samarbeid med Berg - Kragerø museum.

Etter søknad fra Historielaget satte Veivesenet våren 1993 opp et severdighetsskilt til Bygdetunet i krysset ved brua på Tangen.

Følgende gaver ble gitt: protokoller og papirer ang. Farsjø Idrettslag i 1930-åra fra Jan-Erling Waasjø, barometer og kirkestav fra Ruth Holt (kirkestaven er plassert i

Stedsnavn i Sannidal:

Mærrfudalen

er en tverrdal mellom Barlindknuten og Brente-knuten i Frøvikskogen med Frøvik på sørsida og Lofthaug på nordsida. Dalen fikk sitt navn den gangen det var bjørne-jakt i Sannidal. Det var vanlig at det ble lagt ut åte til bjørnen, og i dette tilfellet bakparten av en mærr (hest), hvor jegerne kunne ligge på lur etter bjørnen.

I denne dalen var det skogbrann 17. mai 1904. Da lensmann Ole Strand kom til stedet, hadde han hunden med seg, og den ble skutt av Salve Skumpen, men det fikk han svi for.

I Mærrfudalen på Lofthaugsida av Brenteknuten hadde hjemmefronten et dynamittlager på slutten av krigen i 1945.

Det står stor skog på Frøviksida av dalen, blant annet en gran maken til den som ligger på Bygdetunet. Den måler 2,10 m i brysthøyde. Bildet over viser Vestre Barlindkjenn. Åsen bak er Brenteknuten og opp til høyre ligger Mærrfudalen. Her er det mye stor skog. Det er Kristoffer Torsdal som har tatt bildet og kommet med opplysningene om Mærrfudalen.

I tillegg kan vi opplyse litt mer om hjemmefrontlageret som lå i denne bortgjemte dalen. Der ble oppbevart sprengstoff o. l. Sprengstoffet ble brakt til veie fra steinbruddene ved Kilsfjorden (Årdalen, Snekkevik, Litangen). Transporten ble utført av hjemmestyrkene, enten i ryggsekker eller i 25 kilos dynamittkasser.

At man kan bli såret uten å være direkte i krig, fikk en av karene, Kristoffer Lyngstad, erfare under transport av dynamitt. En høstnatt i 1944 da det var mørkt og glatt, falt han med en kasse dynamitt på ryggen. Han tok seg for med handa, og kassa kløyvde fingeren hans da den datt av ryggen. Han måtte jo til lege, og karene var redde for at ulykkesårsaken skulle lekke ut. Men alle holdt tett.

---

våpenhuset i kirken), bok med tittelen "Verdenshistoriens vigtigste Begivenheder i fragmentarisk Fremstilling" fra Reidun og Håkon Brødsjø, milepæl (1805) fra Håkon Myhre (satt opp ved inngangen på Bygdetunet sommeren 1993), div. utstyr, fane, fotografier og 16 protokoller fra den nedlagte Holtane skole.

I løpet av året er det gjort forberedelser til flytting av Røssbekkstua, som nå står på Mo, til Bygdetunet. Vi har fått den nødvendige tillatelsen fra Fylkeskonservatoren, plassering er bestemt i samarbeid med Berg - Kragerø Museum, og søknader er gått til kommunen. Flyttingen kan forhåpentlig finne sted i 1994.

Vi vil avslutningsvis takke alle de som gjorde en jobb for Historielaget i 1993, enten det var i en våre komitéer, med bilder eller tips til "Arven", for å gjennomføre arrangementene våre, sa ja til å ta imot lokalhistoriegruppa ved ungdomsskolen, eller som økonomisk ga et bidrag. Alt er like nødvendig.

Signe Torsdal
sekretær

Ragnar A. Grønåsen
formann

Vedskjæring på vanndrevet sag

GÅRDSDRIFT I UTKANTEN

Vi har vært på besøk hos **Ingeborg** og **Lars Skarvang** i Kjølebrønd.

Vi ville høre litt om hvordan det var å leve på en gård i utkanten, uten vei og strøm i mange år. Noe av det som fanget vår interesse mest, var en vanndrevet sag, som ble brukt til å skjære ved på, og vi spurte om de kunne fortelle oss litt om hvordan den ble brukt.

- Det var demt opp en dam hvor det var et stengsel som en kunne åpne og lukke for å regulere vannmengden. Vannet ble ført i en renne ned til kvernkallen som da begynte å svive rundt. På toppen av kallen var det en reimskive, og fra denne gikk det en reim ned til spindelen på saga. På den måten kunne sagbladet gå rundt.

- Hvordan ble veden ført ned til skjulet?

- Vi anla en slags taubane som gikk inn i vedskjulet og tippet veden der. Før taubanen kom, var det mer tungvint, for da ble veden liggende i en stor haug utenfor skjulet. Så måtte vi lempe den inn etterpå. Vi hadde bruk for mye ved, både til bakerovn, kakkelovn og komfyr.

- Når ble saga bygd?

- Det var Knut Skarvang (far til Lars), som var født 1868, som bygde den i 1925-26. Den var i bruk helt til etter krigen. I tillegg til å skjære ved ble det også malt korn og treska på låven med den samme vannkrafta

Så ville vi vite hvordan det var å bo på en gård så avsides uten vei og strøm.

- Før vi fikk vei når vi skulle til byen og handle, brukte vi vannene for å komme fram. Skardvann er 5 kilometer langt. Etterpå gikk vi til Øysang, men vi kunne leie hest hvis vi hadde mye å bære på. Da var nærmeste by Risør.

Om vinteren brukte vi ski og spark på isen og om sommeren pram og båt med motor. Skulle vi ha tak i doktor, måtte vi også reise til Risør, og det kunne ofte være vanskelig. Var det nødvendig, kom naboene for å hjelpe til. Etter krigen kunne vi få doktor både fra Kragerø og Risør. Den siste gangen vi fikk doktor fra Risør, var vel i 1947.

- Når ble veien bygd?

- Først fikk vi vei for hest. Det var i 1955.

Knut Skarvang i aksjon med vedskjæring på vannsaga, ca. 1925.

Tømmerkjøring ved Hansjø, ca. 1960. Forrest: Thomas Johan Brekka, bakerst: Lars Skarvang.

Bilveien kom i 1957, og da fikk vi også vår første bil. Vi fikk også telefon på den tida veien kom.

- Men da var strømmen kommet?

- Ja, den fikk vi i 1950 samtidig med Mørland og Saga. Men dette var nok blant de siste stedene i Sannidal som fikk strøm. I Kjølebrønn hadde de fått den i 1948.

- Kan dere fortelle litt om hvordan det var på gården?

- Vi hadde jo mange dyr. Vanligvis var besetningen 3 - 4 kuer, 1 hest, 1 - 2 griser, og i tillegg høns og sauer. Sauene ble klipt med saks for hånd.

Vi var også interessert i hva jorda ble brukt til.

- Vi dyrka både poteter, grønnsaker og korn, men hovedlevebrødet var skauen, som blei drevet om vinteren. Vi brukte hest både i skauen og på jordene. Hesten var trekkdyr helt til 1965 da vi fikk vår første traktor.

Etter at vi hadde hørt dette om hvordan det var på Skarvang før i tida, syntes vi det var rart at det hadde bodd folk der i mange hundre år, helt opp mot vår egen tid, uten veiforbindelse.

Vi syntes det var interessant å prate med Lars og Ingeborg, og vi takker for samtalen.

Merete og Lisbeth

Sannidal Historielag

har sitt årsmøte på samfunnshuset torsdag 10. mars kl. 18.30.

I tillegg til årsmøtesakene blir det som vanlig sang, utlodning og god bevertning.

Kveldens gjest er

Håkon Finstad

Han vil holde et lysbildeforedrag der han kommer med inntrykk fra historiske steder i USA. Vi kommer til å få oppleve både kultur og natur.

Alle er hjertelig velkommen!

Glimt fra Sannidal Bygdetun (25)

KUBBESTOL

Sannidal Bygdetun har fire kubbestoler, hvorav to er plassert i Heglandshuset og to i Dobbedalstua. Det er lenge siden de ble gitt, og notatene tyder på at stolene har kommet fra enten Kristian Blankenberg eller Gustav Herum.

Kubbestolene er laget i løvtre, og de har en karakteristisk og tradisjonell form, som de fleste kjenner. Den ene har rester av sortmaling, og det er skåret ut en håndtaksåpning i ryggen til bæring. På et par av kubbestolene på Bygdetunet finnes også spor av tidligere rosemaling.

Stoler var sjeldent inventar i bondehus før på 1700-tallet. Benken var sitteplassen. Kubbestolene var av de første populære stolene, helt fra middelalderen. De eldste av dem ble imidlertid laget allerede i Vikingtida, sannsynligvis også enda tidligere. De er runde og trivelige i all sin enkelhet og virker helnorske i utformingen. Men forskning viser at kubbestolen, som så mye annet, har røtter utenfor landets grenser. Romerne hogde samme form i marmor, og de hadde muligens orientalske kurvstoler som forbilde.

De stolene vi synes passer så godt i gamle, norske bondestuer, har altså linjer langt bakover i tid, og i tillegg går linjene også langt utenfor vårt geografiske nærmiljø.

R. G.

Gaver til bladet

Siden forrige nummer har gavene strømmet inn:
O. L., Skien 100,-. M. B. M., Lillesand 50,-. H. G., Sannidal 100,-. A. B., do. 100,-. W. J., do. 100,-. K. S., do. 100,-. G. G., do. 100,-. A. H., do. 75,-. H. U., Kragerø 50,- R. A., do. 100,-. H. B., do. 100,-. K. S., Helle 50,-. M. H., Sannidal 200,-. K. T., do. 50,-. S. og B. O., do. 100,-. O. L., do. 50,- K. L., do. 100,-. R. H., do. 200,-. J. P. J., do. 50,- M. V., Oslo 1000,-. V. R., do. 200,-. C. H., do. 100,-. I. A., Kr.sand 75,- J. J., Helle 100,-. J. S., do. 50,-. G. B., do. 100,-. K. W., Kragerø 50,-. G. G., Kragerø 100,-. H. K., do. 100,-. B. L. O., do. 100,-. S. H., Helle 100,-. Å. R., Oslo 100,-. A. H., do. 100,-. A. R., Eidanger 100,-. H. H., Marnardal 50,- I. B., Hosle 100,-. L. S., Stathelle 50,-. J. F., Sundebru 100,- A. Aa., Heistad 100,-. A. B. W., Sannidal 100,-. L. H. B., do. 150,-. T. og A. L., do. 100,-. Ø. F., do. 100,-. A. M., do. 100,-.

G. og E. A., do. 100,-. G. S., do. 50,-. B. L., do. 100,-. B. L., do. 200,-. E. M., do. 100,-. I. E. L., do. 100,- T. J., Vikersund 100,-. R. H., Langesund 80,-. H. L., Skien 50,-. T. L., Helle 100,-. P. S., do. 50,-. A. R., do. 100,-. P. W., do. 50,-. R. R., Kragerø 100,-. E. G., do. 100,-. A. W., do. 50,-. J. K. S., do. 100,-. H. M., do. 100,-. E. K., do. 100,- I. F., do. 100,-. O. E., Oslo 50,-. A. J., Skåtøy 100,-. P. N., Drangedal 100,-. E. K. S., Sannidal 100,-. G. Aa., do. 200,- E. B., do. 100,-. E. M. E., do. 80,-. M. H., do. 100,-. T. R., do. 100,-. S. S., do. 100,-. K. H., do. 100,-. S. og I. H., do. 100,-. S. E., do. 100,-. G. og J. N., do. 100,-. P. T., do. 150,- J. L., Kr.sand 100,-. R. L., Sandefjord 100,-. A. D., Arendal 100,-. S. B., Kragerø 100,-. E. A., do. 100,-. M. L., do. 100,- K. K., do. 100,-. P. O. P., do. 100,-. E. Aa., Froland 100,- N.H., Sannidal 50,-. Å. D., do. 50,-. A. S., do. 50,-. J. F., do. 100,-.

H. B., do. 100,-. I. og L. S., do. 100,-. M.F., do. 100,-. M. H., do. 75,-. G.W., do. 50,-. J. C., do. 50,-. T. K. F., do. 100,-. H. F., do. 100,-. A. L., do. 50,-. E. H., do. 20,- A. H., do. 100,-. K. D., do. 100,-. E. D., do. 100,-. A. M., do. 50,-. R. N., do. 50,-. Å. E., do. 150,-. A. Ø., do. 50,-. I. T., do. 100,-. A. J. J., do. 100,-. R. H., do. 50,-. T. D., Oslo 100,-. B. J. S., do. 100,-. I.S., Porsgrunn 100,-. E. H., Kleppe 100,-. E. A., Søndeled 100,-. S. H., Hornnes 100,- E. L., Nodeland 100,-. O. H., Skien 100,-. Ø. R. J., New York, USA 100,-. E.H., Kragerø 100,-. J.T., do. 75,-. O.T., do. 50,-. M. K., do. 100,-. E. K., do. 100,-. E. B. F., do. 50,- S. F., Helle 50,-. Ø. J., do. 100,-. K. H., Stavern 500,-. Ø. D., Langesund 200,-. E. Ø., Skien 100,-. I. Å. S., Risør 100,-. J. N., Drangedal 50,-. J. F., Sannidal 75,-. O. T., do. 200,-. A. H., do. 100,-. K. E., do. 100,-. A.W., do. 70,-. P. Aa., do. 100,-. H. F., do. 50,-. Ø. M., do. 100,-. K. L., do. 50,-. K. B., do. 100,-. O. S., do. 100,-. A. E. S., do. 100,-. B., do. 100,-. J.T., do. 100,-.

E. E., Skien 150,-. H.T., Oslo 100,-. H.K.T., Ås 100,-. N.E.(?), Helle 50,-. M. D., Kragerø 100,-. T. I., Lier 50,-. K. D., Garnes 100,-. E. S., Gjøvik 100,-. T. Aa., Skien 100,-. S. og M.K., Neslandsvatn 200,-. R. Aa., Langesund 75,-. H. M. L., Rasta 100,-. N. J. L., Larvik 200,-. S.T., Sannidal 100,-. T. H., do. 100,-. J. J. G., do. 100,-. T. H., do. 100,-. B. T., Froland 50,-. A.W. T., Stathelle 50,-. J. T., Oslo 100,-. B. T., Ødeg. Verk 50,-. G. M., Kragerø 100,- F.L., do. 100,-. Å. S., do. 100,-. R. T., do. 100,-. B. E., do. 50,-. A. N., do. 50,-. N. T., do. 100,-. J. G., do. 100,-.

I. T., do. 100,-. N. E. S., do. 100,-. M. B., Odnes 100,-. G. G., Neslandsvatn 100,-. ?, Porsgrunn 100,-. P. E., Skien 100,-. A. B., do. 100,-. E. A., Kongshavn 100,-. R. B., Sunde bru 100,-. E. R., Revetal 100,-. T. G., Sande 100,-. L. S., Sem 50,-. B. H., Sannidal 100,-. N. H., do. 100,-. K. S., Skien 100,-. R. F., Sunde bru 50,-. J. B., Bø 100,-. H. H., Oslo 100,-. T. L. D., Kragerø 100,-. L. H., do. 100,-. K. S., do. 100,-. A. T., Gvarv 100,-. K. K., Porsgrunn 50,-. P. E., Tolvsrød 100,-. J. T., Sannidal 100,-. O. D., do. 100,-. A. S., do. 100,-. N. S., do. 75,-. M. E., do. 100,-. J. K., do. 100,-. K. T., do. 150,-. Aa. M. L., Sandefjord 100,- P. I. M., Ødeg. Verk 100,-. J. S., Løvenstad 100,-. A.W., Oslo 100,-. I.W., Sannidal 100,-. R. K., Kragerø 100,-. Aa.T., do. 100,-. H. S., Skjelsvik 100,-. P. H., Skien 100,- A. og G. Aa., Jomfruland 100,-. T. K., Sannidal 100,-. O. N. J., do. 50,-. R. B., do. 50,-. A. K., do. 100,-. H. og A. S., Helle 100,-. H.W., Kragerø 50,-. L. og M. G., do. 50,-. G. I., do. 100,-. A. L., Heistad 100,-. K. M., Stavanger 100,- K. og K. E., Sannidal 100,-. B. H., do. 60,-. E.W., do. 100,- A. M., do. 100,-. R. Aa., Oslo 100,-. I. S., Balestrand 100,- K.R., Kragerø 100,-. T. B., do. 100,-. K.T., do. 100,-. K. B. H., Drammen 100,-. A. O. G., Søndeled 100,-. J. og K. T., Sannidal 100,-. O. L., Notodden 100,-. A. B., Drangedal 100,-.

E. S., Tistedal 100,-. I. og B. S., Kragerø 100,-. K. H., Drangedal 50,-. T. M., Helle 50,-. A. D., Sannidal 50,- A. J. M., do. 100,-. R. L., Oslo 150,-. H. H., Flisa 100,-. J. G., Kragerø 100,-. G. og R. G., Torød 100,-. J. D., Sannidal 100,-. A. L., do. 100,-. T. D., do. 50,-. R. M., Sundebru 100,-. A. E., Sannidal 50,-. B. H., Skien 100,-. A. I., Kragerø 100,-. A. L. M., do. 100,-. J. M. Aa., Evje 100,-. K. H., Sannidal 100,-. A. B., do. 50,-. K. B., do. 200,-. E. B., Neslandsvatn 100,-. O. Å., Kragerø 50,-. A. R., do. 200,-. Aa. H., do. 100,-. Ø. J., Helle 100,-. E. B., Langøy Gruver 100,-. O. A., Kr.sand 100,-. K. H., Sannidal 100,- P. S., do. 50,-.

J. K. V., Sannidal 200,-. S. M., Kongsberg, 100,- J. P., Kragerø, 50,-. G. A., Kr.sand 100,-. O. F., Sannidal 100,-. E. S., do., 100,-. A. J., do., 100,-. J. D. T., do., 100,- T. K., Lunde, 100,-. E. K. Ø., Vikedal 100,-. L. R., Nodeland, 100,-. T. W., Kragerø, 50,-.

Hjertelig takk!

"ARVEN" utgis av Sannidal Historielag
Redaksjonskomité:
Frithjof Thorbjørnsen, tlf. 35 99 02 86
Ragnar Grønåsen, tlf. 35 99 22 16
Ole Arvid Wåsjø tlf. 35 98 78 21
Oddvar Tobiassen tlf. 35 99 21 20

Kasserer: Liv Grønåsen tlf. 35 99 22 16
"Arven"s postgirokontonr.: 0813 5 34 77 29

Han overnattet i alterringen i Bygland kirke

ERINDRINGER OM APRIL-DAGENE 1940

Vi har hatt om 2. verdenskrig i historie på skolen. Om kampene i Norge i 1940 har vi bl.a. lest at i Setesdal overgav 2000 mann seg 15. april, og at det hadde vært gitt mange rare og motstridende ordre.

I Sannidal lever en som var med på hendelsene i Setesdal i april-dagene 1940, og vi inviterte **Fridtjof Thorbjørnsen** til skolen for å snakke med ham.

Fridtjof fortalte at han vokste opp i Kil. På den tida var det lite jobber å få, så han og noen kamerater kjøpte fisk av fiskere og gikk rundt og solgte den.

I 1936 ble Fridtjof innkalt til militæret for første gang. Han var på Evjemoen i 120 dager i 1. Bergartilleri-bataljon. Noe av opplæringen der gikk ut på å skyte med 75 millimeters kanoner. De kunne faktisk skyte så langt som 10-12 km med dem. Kanonene kunne taes fra hverandre og fordeles på hester slik at det ble 90-100 kg kløv på hver hest.

I 1939 fikk Fridtjof innkallelse til repetisjonsøvelse, såkalt nøytralitets-vakt.

Da tyskerne angrep Norge 9. april 1940, var han i arbeid på et hus ved Torsdaltjenna (nåværende Olav Dalens).

- Da fikk du vel innkalling til krigstjeneste?

- Jeg trur det var først dagen etterpå vi fikk innkalling, og det var over radioen. Jeg gikk hjem for å ta på «uniforma», som rett og slett var ei vindjakke og et par knickers.

Vi var fire sannidøler som reiste sammen med et ekstratog som gikk fra Kragerø klokka halv fem om ettermiddagenmed andre innkalte rekrutter. Det var Sigurd Rønning, Kristoffer Einertsen, Aslak Eikehaug og meg selv.

- Hvor gikk ferden hen?

- Vi skulle egentlig til Evje. Toget stoppa på Hynnekleiv. Omtrent samtidig med at vi kom dit, gikk flyalarmen, og vi måtte søke dekning.

- Hvordan var situasjonen for alle dere som kom med toget?

- Det gikk mange rykter, og det var ingen som visste nøyaktig hva de skulle gjøre. Det var heller ingen offiserer til å organisere. Jeg vil si at det var en hel del rot i systemet.

Etter en stund ble alle enige om å ta toget tilbake til Gjerstad stasjon, og vi hadde planer om å gå veien over Vegårshei. Da hørte vi et rykte om at veiene var sperra. Etter det var det flere som reiste hjem, men mange av oss tok toget tilbake til Hynnekleiv. Derfra begynte vi å gå veien til Vegusdal. Underveis fikk vi høre at brua der var sprengt.

På veien møtte vi en lastebil, og da vi undersøkte den, fant vi ut at den var stappa full av geværer som hadde vært i bruk til opplæring av skolebarn og som skulle tilbake til Arendal. Sluttstykkene var tatt ut. Vi slo av en prat med sjåføren og fikk vite at tyskerne allerede var på Evjemoen, så det var ingen vits i å dra dit.

Seinere traff vi en annen sjåfør, som bodde i området. Han ville helst ikke kjøre oss, men vi ga han 10 kr. hver, og det endte med at han kjørte oss til Byglandsfjord, en omvei rundt Evjemoen.

Vi gikk av ved Byglandsfjord. Mens vi satt på en kafé der, kom det en buss som frakta militæreffekter. Vi fikk «lurt» oss med den, og jeg gikk av ved Bygland

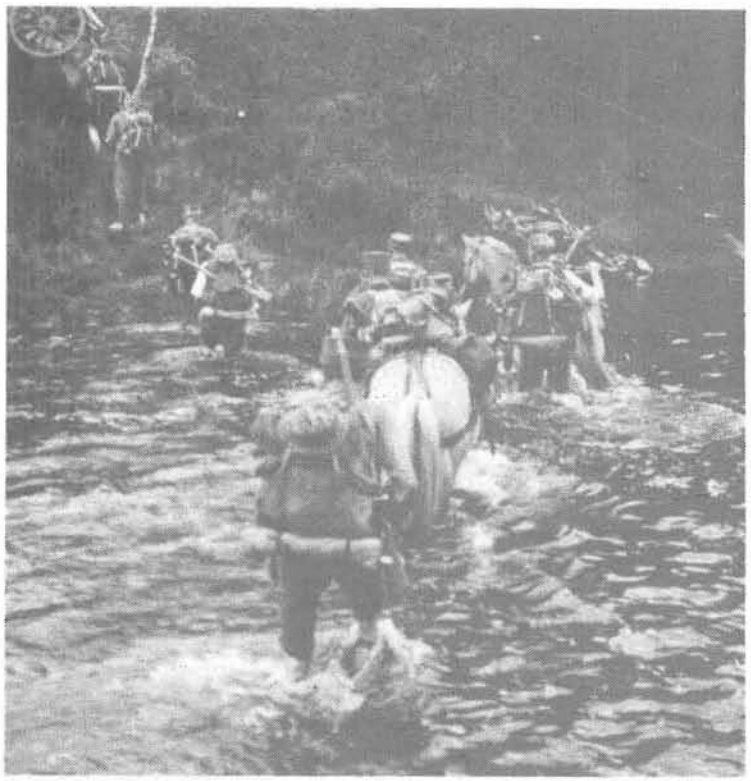

Fra militærøvelse under nøytralitetsvakta i 1939. Hestene bar militærutstyret.

kirke. Utafor den møtte jeg tilfeldigvis kirketjeneren som tilbød meg overnatting i kirken fordi han mente det var for mørkt å gå oppover dalen. Den natta sov jeg faktisk i alterringen i Bygland kirke!

Da jeg gikk av bussen i Bygland, kjørte mine tre følgesvenner fra Sannidal videre oppover dalen. De tilhørte andre avdelinger som skulle møte lenger oppe.

Dagen etter reiste jeg med en lastebil til Sommerhjemmet, som egentlig var en avdeling av Landeskogen tuberkulosehjem ovenfor Bygland, hvor jeg skulle møte.

- Hva skjedde da du kom dit?

- Jeg fortalte en av offiserene at jeg hadde sett at mange soldater var blitt sendt hjem. Dette ble jeg bedt om å gjenta for kapteinen, og sjefen for Bergartilleriet undersøkte saken. Det viste seg, fikk vi høre etterpå, at det hadde vært sabotasje fra nazister, som bevisst prøvde å stoppe norsk motstand. Seinere blei to av dem arrestert.

Nøytralitetsvakta i 1939. En offiser og en menig foran en av kløvhestene. Høyet er fór til hestene.

Etter hvert ble min avdeling organisert ved Sommerhjemmet og sendt til et sted som het Straumsfossen, og der stilte vi opp en kanon ved ei bru der veien gikk over på den andre sida av elva. Jeg husker at jeg gravde et hull i bakken til å støtte kanonen med under skyting. Tretti år seinere var jeg på tur, og da fant jeg hullet som jeg hadde gravd i 1940!

Vi var 8 som bemannet kanonen mens resten av avdelingen med 3 kanoner til samt staben lå 2 km lenger oppe. Mens vi lå der, oppdaget jeg enda noe som antagelig var sabotasje i egne rekker. Kikkertsiktet på kanonen var tukla med, så den sikta helt feil, og dermed ble den ubrukelig. Instrumentmakeren skaffa oss ny kikkert.

Vi hadde fått beskjed om ikke å skyte før tyskerne var 200 meter inne på veien. Hvis vi hadde skutt med denne feilinnstillingen, ville kulene ha gått langt til sida.

- Så dere noe til tyskerne?

- Tyskerne kom, men snudde i svingen foran oss, ca. 400 meter unna. Hvorfor de gjorde det, har jeg aldri fått greie på. Men det var noen utrolig spennende timer. Det var også en som «tørna gæern» av spenning, og han ble sendt til de bakre linjer. Kanonene var kamuflert med trær og bemannet dag og natt.

Etter en stund fikk vi imidlertid beskjed om å overgi oss, og at kampene var innstilt midlertidig. Det foregikk forhandlinger mellom de norske og tyske styrker. En natt fikk vi ordre om å slippe gjennom en norsk bil med både norske og tyske offiserer som skulle forhandle lenger oppe i dalen. Vi måtte kontrollere denne bilen og be om passord. Etter et par dager kom ordren om overgivelse.

- Hvordan føltes det?

- Vi blei nok først irriterte, men etter noe tid gikk nok irritasjonen mer over i lettelse. Vi trakk oss tilbake og leverte alt krigsmateriell fra oss på Evjemoen, som altså tyskerne hadde besatt. Vi fikk uttrykkelig ordre om ikke å stikke av, for hvis det manglet menige, ville tilsvarende antall offiserer bli internert. Noen av oss hadde nemlig tenkt tanken å dra mot Vinjesvingen hvor vi visste det fortsatt var kamper.

På veien til Evjemoen møtte vi folk med kjerrer fulle av husgeråd. Det var sivilbefolkningen som begynte å vende tilbake til gårdene sine. Deretter var det bare å reise hjem igjen.

Det hadde vært fristende å spørre Fridtjof Thorbjørnsen om mer fra krigstida, men det får bli en annen gang.

Thomas, Nils Kristian, Roy Terje.

Fortsettelsesskole i Sannidal?

Dette bildet med så mye kjekk ungdom har vi fått låne av Asbjørg Jensen, f. Humlestad. Hun har det fra gården Tangen i Sannidal, men hadde ikke noen navn på de som var på bildet. Men noen har vi klart med hjelp av bl. a. Krisfoffer Torsdal som har snakket med flere eldre, bl. a. Åsta Søndbø, som mente at nr. to i første rekke er Karen Søndbø f. Moe. I annen rekke er nr. to Maren Thommesen, f. Menstad, nr. 5 er Kirsten (Kitti) Einertsen f. Holt. I 3. rekke er nr. 1 Peder J. Tyvand, nr. 4 kan være en Wåsjø, nr. 5 og 6 kan være Peder og Ivar Tyvand. Bildet er muligens fra en fortsettelsesskole på Tyvann en gang først i 1900-årene. Fotografen som har tatt bildet, het Aksel Fridtjof Johansen og var fotograf i Kragerø fra 1894 til 1912. Er det noen av leserne som vet mer om dette bildet, vil vi gjerne høre det.

Sats og trykk: Kragerø Aksidenstrykkeri A.s